

บทความวิจัย (Research Article)**เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยา****Conditions Affecting the Perception of Thai Culture among the Cross-National Labor in Phayao Province**อติพงษ์ เพ็ชรเกิด¹Atiphong Peatchkerd¹**บทคัดย่อ**

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยา การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพในการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการและกึ่งวิชาการ การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยแรงงานต่างชาติที่อาศัยอยู่ในจังหวัดพะเยา จำนวน 15 ราย โดยผลการวิจัยพบว่า เงื่อนไขภายในที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติได้แก่ แรงจูงใจส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมในที่ทำงาน ในขณะที่เงื่อนไขภายนอกที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติได้แก่ ช่องทางสื่อสารมวลชน และประสบการณ์จริงจากการใช้ชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: เงื่อนไข, การรับรู้, วัฒนธรรมไทย, แรงงานต่างชาติ

Abstract

This research concerns conditions affecting the perception of Thai culture among the cross-national labor in Phayao Province. Qualitative approach has been applied in the research. Academic/non-academic document review, in-depth interview, group interview, and non-participatory observation are used. The informants consist of the cross-national labors who are totally 15 persons. Research results found that internal conditions affecting the perception of Thai culture among the cross-national labor included individual motivation and workplace environment. While external conditions affecting the perception of Thai culture among the cross-national labor included communication channel and practices in everyday life.

Keywords: Conditions, Perception, Thai culture, and Cross-national labor

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จ.พะเยา 56000

¹School of Liberal Arts, University of Phayao, Phayao Province 56000

E-mail: yai_crazy@hotmail

บทนำ

เศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงปัจจุบันการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาถือว่าอยู่ในอัตราเร่ง [9] เป็นการเน้นให้ความสำคัญด้านการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อส่งออกเนื่องจากระบบเศรษฐกิจไทยมีการพัฒนาไปในลักษณะการเปิดตลาดเสรี ส่งเสริมการลงทุนทั้งภายในและจากภายนอกประเทศ ลดการควบคุมทางด้านเศรษฐกิจสอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจโลก อาจถือได้ว่าระบบเศรษฐกิจไทยอยู่ในสภาวะเปิดรับการผลิตรายการภาคอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว นอกจากนี้จากนโยบายในช่วงหลังที่รัฐบาลได้เริ่มให้ความสำคัญกับการขยายฐานการผลิตไปสู่ส่วนภูมิภาคเพื่อลดต้นทุนด้านที่ดินและด้านแรงงาน ทำให้เกิดการกระจายตัวทางด้านความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ของประเทศโรงงานอุตสาหกรรมจึงมีความต้องการแรงงานด้านการผลิตเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าความต้องการแรงงานในภาคการผลิตของประเทศไทยจะสูงขึ้น แต่ยังคงพบปัญหาในการสรรหาแรงงานเข้ามาทำงานในภาคการผลิตเนื่องจากปัญหาหลายประการ เช่น แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่ไม่มีฝีมือ ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของนายจ้าง ปัญหาทางด้านประชากรในวัยแรงงานลดลงและการขยายโอกาสทางการศึกษา ทำให้วัยแรงงานใช้เวลาในการศึกษามากขึ้นและเข้าสู่ตลาดแรงงานช้าลง [4] โดยในปี พ.ศ. 2535 มีจำนวนแรงงานเพิ่มขึ้น 764,000 คนต่อมาในปี พ.ศ. 2538 มีจำนวนแรงงานเพิ่มขึ้นเพียง 229,000 คน [2] ปัญหาอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของประเทศไทยที่สูงขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพการดำเนินธุรกิจของสถานประกอบการ รวมไปถึงปัญหาการปฏิรูตรองานของแรงงานไทยที่ไม่นิยมทำงานใช้แรงงานที่ยากลำบาก เนื่องจากการมีมาตรฐานการใช้ชีวิตที่สูงขึ้น แรงงานไทยมีโอกาสเลือกทำงานในสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นและมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมเกิดสภาวะขาดแคลนแรงงาน [7] ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ ประเทศพม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนามที่ลักลอบเข้ามาตามแนวตะเข็บชายแดน

ของประเทศไทยและกระจายตัวอาศัยอยู่ทั่วทุกจังหวัดในประเทศไทย แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านของประเทศไทยที่ลักลอบเข้ามาส่วนใหญ่เป็นชาวพม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนามการสำรวจของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมโดยจำนวนแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่ได้รับอนุญาตทำงานในประเทศไทยในปัจจุบันมีสูงถึง 1.23 ล้านคน [6] แต่จากการประเมินขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติคาดว่า ยังมีแรงงานข้ามชาติอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้จดทะเบียนและอยู่ในระบบของภาครัฐ ซึ่งสะท้อนว่าแรงงานข้ามชาติที่มีทั้งหมดน่าจะจะมีไม่น้อยกว่า 3 ล้านคนทั่วประเทศ [11] นักวิจัยด้านประชากรศาสตร์ประมาณการไว้ว่าตัวเลขแรงงานข้ามชาติที่ปรากฏในการสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก และอาจมีจำนวนสูงถึง 4 ล้านคน [5] โดยแรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยนั้นส่วนใหญ่เข้ามาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ถือว่าเป็นกลุ่มแรงงานที่มีฝีมือและกึ่งฝีมือ ส่วนแรงงานไม่มีฝีมือนั้นมักเข้ามาในรูปแบบของแรงงานที่เข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย

จังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีทั้งแรงงานต่างชาติเข้ามาทำงาน เนื่องจากเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กับเขตชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศลาว และประเทศพม่า โดยมีพรมแดนติดกับประเทศลาว และมีระยะทางห่างจากประเทศพม่าไม่มากนัก ทำให้เกิดการติดต่อปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคนทั้งสามประเทศมาช้านานและเนื่องจากการที่ภาคเหนือมีเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ประเทศหลายเส้นทางทำให้มีแรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมากทั้งเข้ามาโดยการผ่านแดนอย่างถูกต้องและการลักลอบเข้าเมืองโดยอาศัยเส้นทางธรรมชาติส่งผลให้จังหวัดพะเยาถือเป็นแหล่งงานที่สำคัญแห่งหนึ่งสำหรับแรงงานต่างชาติ โดยเฉพาะแรงงานชาวลาวและชาวพม่า

มูลเหตุที่ทำงานเกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในจังหวัดพะเยาของแรงงานพม่าและแรงงานลาวมีเหตุผลที่หลากหลาย เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อยที่มีการสู้รบกันตามแนวชายแดนของ

ประเทศไทยส่งผลกระทบให้เศรษฐกิจของประเทศพม่าถดถอยตามไปด้วยทำให้ชาวพม่าต้องประสบกับปัญหาข้าวยากหามาแพงและการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนเรื่อยมาหรือปัญหาสภาวะยากจนของประชาชนชาวลาวในแถบพื้นที่ชายแดนติดประเทศไทยที่มีลักษณะภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ชีวิต รวมถึงการห่างไกลจากความเจริญ สาเหตุดังกล่าวทำให้ชาวต่างชาติเหล่านี้ต้องย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว และทำให้คุณภาพชีวิตของตนเองดีขึ้นแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะย้ายถิ่นเข้าสู่ประเทศไทยด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันแต่สิ่งที่ผู้ย้ายถิ่นเหล่านั้นต้องพบเหมือนกันคือสิ่งแวดล้อมใหม่และกฎระเบียบทางสังคมในประเทศไทยส่งผลให้ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยปกติแล้วการที่มนุษย์ต้องอยู่ในสังคมแห่งใหม่ ย่อมมีการปรับตัวเพื่อเข้ากับสังคมนั้นๆ ซึ่งการปรับตัวก็จำเป็นต้องมีการเรียนรู้สภาพสังคม รวมไปถึงวัฒนธรรมของสังคมนั้นเพื่อทำให้เกิดเกิดการปรับตัวอย่างราบรื่น ดังนั้นถือเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในการค้นหาคำตอบในเรื่องของการรับรู้ทางด้านวัฒนธรรมที่จะส่งผลต่อการปรับตัวของบุคคลนั้นๆ

แรงงานข้ามชาติชาวพม่าและลาวที่เข้ามาทำงานในจังหวัดพะเยาเมื่อเข้ามาแล้วก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับคนไทยซึ่งเป็นคนท้องถิ่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ทั้งด้านการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวันและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรมที่ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิตในสังคมไทยซึ่งการเกิดปฏิสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมจะช่วยให้แรงงานต่างถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพสังคมนั้นๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยา เพื่ออธิบายถึงมูลเหตุในการปรับตัวของกลุ่มแรงงานต่างชาติ ซึ่งการศึกษานี้จะช่วยให้แรงงานต่างชาติเหล่านี้สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยา

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ทำให้เข้าใจถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยา และเป็นแนวทางช่วยเหลือให้กับกลุ่มแรงงานต่างชาติในการปรับตัวเข้ากับบริบทสังคมไทย นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจสภาพของแรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในจังหวัดพะเยาได้เช่นกัน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้

การรับรู้หมายถึง กระบวนการทางความคิดและจิตใจของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด เข้าใจกับสิ่งเร้าที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส โดยอาศัยประสบการณ์และความรู้เดิมที่เคยได้รับมาก่อน เป็นตัวช่วยในการตีความและแปลความหมาย ทำให้การรับรู้เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคล และบุคคลมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามแนวคิดหรือการรับรู้ที่ตนเชื่อ ซึ่งการรับรู้ของบุคคลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 ประการคือ 1) สิ่งเร้าภายนอก (External Stimuli) หมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งเร้าที่มากระทบประสาทสัมผัสของบุคคล เช่น สี สัน ขนาด ความแปลกใหม่ และ 2) สิ่งเร้าภายใน (Internal Stimuli) หมายถึง ความสนใจ ความคิด ความต้องการ แรงจูงใจ การคาดหวัง ที่มีอยู่ในจิตใจของบุคคลในขณะที่มีการรับสัมผัสเกิดขึ้น เช่น แม้ลูกก่อนจะรับรู้เสียงร้องของลูกได้ดีกว่าเสียงอื่นๆ [1]

2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรมคือ พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกับคนในกลุ่มสังคมอื่นๆ พฤติกรรมของมนุษย์ดังกล่าวคือสิ่งที่เกิดจากแรงขับเรื่องของปัจจัยความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม พฤติกรรมเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นก็จะถูกกลั่นกรอง ให้เกิดความงดงาม สร้างสรรค์ เป็น

ประโยชน์ต่อสังคมทั้งส่วนตัวและส่วนรวม เมื่อพฤติกรรมนั้นกลายเป็นที่ยอมรับของสังคมแล้ว ก็จะถูกนำมาปฏิบัติ ยึดถือ และถ่ายทอดสืบต่อกันจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง โดยวิธีการรับรู้ เรียนรู้ และเลียนแบบ วัฒนธรรมถือได้ว่าเป็นพลวัตที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้วัฒนธรรมสามารถจำแนกลักษณะออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ วัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Culture) เช่น โบราณสถาน และวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ (Intangible Culture) เช่น ระบบความเชื่อ ภูมิปัญญา เป็นต้น [8]

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาโดยมุ่งไปที่การศึกษาทำความเข้าใจถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยาซึ่งเงื่อนไขการรับรู้ดังกล่าวอาจส่งผลต่อแรงงานต่างชาติในเรื่องการปรับตัวในบริบทสังคมไทยต่อไป การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูลคือภายในเขตเทศบาลเมืองพะเยาอำเภอเมืองจังหวัดพะเยาซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของจังหวัด และมีกลุ่มแรงงานต่างชาติเข้ามาพำนักอาศัยเพื่อทำงานเป็นจำนวนมาก

การศึกษานี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารวิชาการและกึ่งวิชาการการสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ แรงงานชาวต่างชาติ ผู้ประกอบการที่เป็นนายจ้างของแรงงานต่างชาติ และประชาชนโดยรอบพื้นที่ที่มีแรงงานต่างชาติอาศัยอยู่ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในการดำเนินการวิจัยคือ การสื่อสาร เนื่องจากกลุ่มแรงงานที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลบางคนไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสื่อสารผ่านทางล่ามแปลภาษา โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จากนั้นจึงให้ล่ามช่วยแปลภาษาให้อีกครั้ง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) จากนั้นดำเนินการจำแนกข้อมูลตามประเด็นและ

วิเคราะห์ด้วยวิธีการการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลตามกรอบแนวคิดทฤษฎี

ผลการวิจัย

แรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานภายในจังหวัดพะเยา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นแรงงานสัญชาติลาว และสัญชาติพม่า เนื่องจากประเทศต้นทางดังกล่าวมีพื้นที่ติดกับภาคเหนือของประเทศไทย การเข้ามาของกลุ่มแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยามีทั้งแรงงานที่เข้ามาอย่างถูกกฎหมายและแรงงานที่หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าแรงงานต่างชาติที่เข้ามายังจังหวัดพะเยาก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจจังหวัด เนื่องจากปัจจุบันการขาดแคลนแรงงานกำลังเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งในพื้นที่ อีกทั้งค่าแรงของแรงงานต่างชาติเหล่านี้มักต่ำกว่าที่กฎหมายแรงงานไทยกำหนด จึงทำให้แรงงานต่างชาติเป็นที่นิยมในกลุ่มผู้ประกอบการจังหวัดพะเยา

ในส่วนของแรงงานต่างชาติเองนั้น ในเชิงเศรษฐกิจ การเข้ามาทำงานในประเทศไทยทำให้สามารถเลี้ยงดูครอบครัวของตนเองในประเทศต้นทางได้ แต่ก็ยังพบปัญหามากมายที่เกิดขึ้นในกลุ่มแรงงานต่างชาติ หนึ่งในนั้นคือการรับรู้ในเรื่องวัฒนธรรมภายในบริบทสังคมไทยซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวของแรงงานต่างชาติในประเทศไทยต่อมา ทั้งนี้พบว่าความสามารถในการรับรู้เรื่องวัฒนธรรมไทยเกิดขึ้นโดยเงื่อนไขหลายประการ ทั้งเงื่อนไขที่เป็นลักษณะภายในและเงื่อนไขภายนอก ดังต่อไปนี้

1. เงื่อนไขภายในที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานชาวต่างชาติ

1.1 แรงจูงใจส่วนบุคคล

จากการศึกษาพบว่า แรงงานต่างชาติที่เข้ามาในจังหวัดพะเยานั้นทั้งหมดเข้ามาด้วยเหตุผลความยากจน พวกเขาเข้ามาเพื่อทำงานและมีรายได้ส่งกลับไปให้ครอบครัวที่อยู่ในประเทศต้นทาง เช่น ประเทศลาว หรือประเทศพม่า เมื่อแรงงานเหล่านี้เข้ามาพร้อมกับความคาดหวังของตนเองและจากทางครอบครัวให้ทำงานเก็บเงินให้ได้มากที่สุด นั่นจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้แรงงานต่างชาติเหล่านี้มุ่งมั่นที่จะทำงานให้ได้มากที่สุดเพื่อให้ได้เงินเยอะที่สุดในแต่ละวัน ซึ่งพบว่า แรงงาน

ต่างชาติบางคนทำงานในสถานประกอบการมากกว่า 1 แห่งในแต่ละวัน นั่นจึงทำให้พวกเขาขาดโอกาสในการรับรู้วัฒนธรรมต่างๆ ในสังคมไทยอย่างกรณีของนางสาวทอง (นามสมมติ) ที่เข้ามาทำงานร้านอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดพะเยาเนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน และที่บ้านเกิดไม่มีงานให้ทำ นางสาวทองเลือกที่จะทำงานแทบทุกประเภทในร้านอาหาร เช่น เสิร์ฟ ล้างจาน หรือเตรียมวัตถุดิบ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่านางสาวทองทำงานทั้งวันและแทบไม่ได้ออกไปข้างนอก ถึงแม้ว่านายจ้างจะอนุญาตให้หยุดงานแต่นางสาวทองเลือกที่จะทำงานเพื่อให้ได้ค่าจ้างมากที่สุดและนำส่งกลับบ้านเกิด

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สถานะทางเศรษฐกิจถือเป็นแรงจูงใจหนึ่งที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติ พวกเขาเลือกที่จะทำงานให้มากที่สุดจนทำให้ขาดโอกาสในการออกไปเรียนรู้สิ่งใหม่จากโลกภายนอก

อย่างไรก็ตาม ยังพบแรงงานอีกหลายคนที่ไม่เลือกเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่เพื่อให้ตนเองสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทสังคมไทยได้ดีขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตนเอง พวกเขาเหล่านี้คิดว่า หากอยากที่จะทำงานได้เงินเยอะก็จำเป็นต้องพัฒนาตนเอง สิ่งแรกที่แรงงานกลุ่มทำก็คือ การพัฒนาภาษาไทย เนื่องจากภาษาเป็นสิ่งแรกที่ทำให้ติดต่อสื่อสารกับบรรดานายจ้างได้ และตัวแรงงานเองก็จะไม่ได้ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ สามารถต่อรองกับนายจ้างได้ นอกจากนี้วัฒนธรรมการบริโภคยังเป็นสิ่งที่พวกเขาต้องเรียนรู้เนื่องจากปัจจุบัน รูปแบบการบริโภคในสังคมไทยเข้าสู่ในยุคที่เรียกว่า “บริโภคนิยม” (Consumerism) ซึ่งเป็นการบริโภคที่มีหลักคิดนอกเหนือไปจากการบริโภคเพื่อการใช้สอย หากแต่เป็นการบริโภคเพื่อเสพรูปลักษณ์ หรือ “สัญญาณ” ของตัวสินค้า ดังนั้นหากกลุ่มแรงงานต่างชาติไม่มีการรู้เท่าทันกับกระแสสังคมดังกล่าว รายได้ที่พวกเขาหามาได้ก็อาจถูกใช้หมดภายในเวลาอันสั้น การรู้เท่าทันในวัฒนธรรมการบริโภคปัจจุบันในสังคมไทยจึงเป็นสิ่งที่แรงงานต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มที่เดินทางเข้ามาครั้งแรกจำเป็นต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้ได้ในที่สุด

จากที่กล่าวมาแรงจูงใจส่วนบุคคลจึงนับเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้เกิดการรับรู้ในวัฒนธรรมใหม่ของกลุ่มแรงงานต่างชาติ ซึ่งมาจากพื้นฐานเดิมที่อาจมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากบริบทสังคมไทย แต่ละคนที่มีพื้นฐานที่ต่างกัน เมื่อย้ายถิ่นเข้ามาทำงานแล้วจึงทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานที่แตกต่างกันออกไป หลายคนเลือกที่จะเก็บตัวในสถานที่ทำงานของตนเพื่อทำงานให้มากที่สุด แต่อีกหลายคนเลือกที่จะออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกเพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาตนเองเพื่อใช้ในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 สภาพแวดล้อมในที่ทำงาน

จากการศึกษาพบว่า แรงงานต่างชาติที่ทำงานในจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่แต่ภายในสถานประกอบการซึ่งมีการจัดที่พักให้แรงงานเหล่านี้อยู่อาศัย หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่รอบสถานประกอบการที่ไม่ห่างมากนัก นอกจากนี้ยังพบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่เป็นลูกจ้างด้วยกันยังเป็นลักษณะกลุ่มใครกลุ่มมัน ตัวอย่างเช่น แรงงานที่มาจากประเทศลาวก็มักจะคบอยู่แต่กับเพื่อแรงงานชาวลาวเท่านั้น จะไม่ไปพบปะพูดคุยกับกลุ่มคนจากชาติอื่นนอกเหนือเวลาปฏิบัติงาน หรือแม้แต่นายจ้างเองซึ่งแรงงานที่เป็นลูกจ้างมักพยายามหลีกเลี่ยงการพูดคุยกับนายจ้างเนื่องจากกลัวจะสื่อสารไม่รู้เรื่องและทำให้นายจ้างไม่ประทับใจ

เหตุผลดังที่กล่าวมาทำให้กลุ่มแรงงานเหล่านี้ขาดโอกาสในการรับรู้สิ่งใหม่ที่อยู่ในบริบทสังคมไทย แรงงานจำนวนไม่น้อยไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ถึงแม้ว่าจะทำงานอยู่ในประเทศไทยเป็นระยะเวลาหลายปีเนื่องจากขาดการฝึกฝนและการพบเจอสถานการณ์จริง เช่น คำบอกเล่าของนายโอ (นามสมมติ) แรงงานสัญชาติพม่า ที่อธิบายสะท้อนถึงสิ่งที่แรงงานกลุ่มของตนเองต้องเผชิญได้เป็นอย่างดี

“พวกผมทำงานรับจ้างกรีดยาง กินนอนอยู่ในสวนกับพ่อเลี้ยง ผมไม่ค่อยออกไปไหนเพราะว่ามันไกลและไม่มียศโดยสาร ในสวนก็มีคนลาวด้วย แต่ไม่ค่อยคุยกันเพราะคุยกันไม่รู้เรื่อง เวลาทำงานก็ใช้มือสื่อสารกัน พอหลังเลิกงานก็แยกย้ายไปแคมป์ของตัวเอง แต่ถ้ามีธุระจริงๆ ก็จะพาเพื่อนที่พูดภาษาไทย

ได้ไปด้วย เพราะภาษาไทยกับลาวคล้ายกัน ก็พอให้ช่วยแปลได้บ้าง”

คำบอกเล่าดังกล่าวสะท้อนภาพของสภาพแวดล้อมในที่ทำงานซึ่งไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมากนัก ทำให้แรงงานเหล่านี้ไม่สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่จากกลุ่มคนที่หลากหลายได้ นอกจากนี้ยังพบปัญหาอีกประการหนึ่งคือตัวนายจ้างเองก็พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้กลุ่มแรงงานต่างชาติเหล่านี้ออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกด้วยเช่นกัน เนื่องจากกลัวแรงงานต่างชาติถูกตำรวจจับ แรงงานต่างชาติจำนวนไม่น้อยในจังหวัดพะเยาเป็นแรงงานที่หลบหนีเข้าเมืองมา ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ประกอบการบางราย เนื่องจากค่าแรงต่ำและไม่ต้องเสียเวลาทำขั้นตอนการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวซึ่งต้องเสียทั้งเงินและเวลาในการทำงาน สถานประกอบการบางแห่งจึงจัดที่พักอาหาร ให้กับกลุ่มแรงงานเหล่านี้และเน้นย้ำให้หลีกเลี่ยงการไปสถานที่ที่มีความเสี่ยง เหตุผลดังกล่าวจึงเป็นหนึ่งในอุปสรรคในรับรู้วัฒนธรรมต่างถิ่นของแรงงานต่างชาติในจังหวัดพะเยา

2. เงื่อนไขภายในที่ส่งผลต่อการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานชาวต่างชาติ

2.1 ความเป็นโลกาภิวัตน์

เป็นที่ทราบกันว่าทุกวันนี้สังคมโลกมีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์ การคมนาคมสื่อสารสามารถติดต่อกันได้เพียงชั่ววินาที จนอาจกล่าวได้ว่าทุกวันนี้ประชากรบนโลกดำรงอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า หมู่บ้านโลก (Global Village) ทุกสิ่งภายในระบบสังคมโลกมีความเชื่อมโยงกันเสมือนใยแมงมุม เช่นเดียวกันกับบริบทของแรงงานต่างชาติ การรับรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนที่จะตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทั้งนี้แรงงานส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในจังหวัดพะเยาเป็นสัญชาติลาวและสัญชาติพม่าซึ่งตั้งห่างจากประเทศไทยไม่ไกลนัก อย่างเช่นกรณีของประเทศลาว ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่สามารถรับชมข้อมูลข่าวสารของประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต คนลาวจำนวนไม่น้อยนิยมดูสารบบทีวีของประเทศไทย รวมไปถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั้งการเมือง สังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรม อย่างกรณีของ

นายแดง (นามสมมติ) แรงงานสัญชาติลาวที่เข้ามาทำงานเป็นผู้ช่วยพ่อครัวของร้านอาหารภายในตัวเมืองพะเยา

“ปกติที่บ้านดูละครไทยอยู่แล้วเพราะรับสัญญาณดาวเทียมได้ในละครก็ทำให้เห็นหลายอย่างในสังคมไทย การแต่งตัว หรือพวกตึกสูงในกรุงเทพ เห็นแล้วก็อยากเข้าไปทำงานที่กรุงเทพเหมือนกัน นอกจากละครก็ดูข่าวการเมืองบ้าง ไม่ค่อยสนใจแต่ก็พอรู้เรื่อง อย่างเรื่องเสื้อเหลืองเสื้อแดง คนที่ประเทศลาวก็รู้เรื่อง”

คำบอกเล่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องทางในการติดต่อสื่อสารในปัจจุบันที่มีความเจริญอย่างรวดเร็ว แรงงานทั้งลาวและพม่าจำนวนมากสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถตัดสินใจในการทำงานในประเทศไทยได้ตั้งแต่ว่าก่อนที่จะย้ายถิ่นเข้ามา

นอกจากนี้ สังคมโลกาภิวัตน์ยังก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร เมื่อข้อมูลข่าวสารสามารถส่งไปถึงกลุ่มแรงงานที่ต้องการจะย้ายถิ่นเข้ามา เช่น การเปิดรับสมัครงานทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทำให้กลุ่มแรงงานต่างชาติสามารถปรับตัวและเรียนรู้ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รวมไปถึงปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกับสังคมไทยภายใต้ความเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างกลมกลืน ดังเช่นคำบอกเล่าของนายดำ (นามสมมติ) แรงงานสัญชาติพม่าที่ข้ามฝั่งเข้ามาทำงานจากรัฐกะฉิ่น ประเทศเมียนมาร์

“ผมเห็นทางโรงงานเปิดรับสมัครงานในอินเทอร์เน็ต บอกว่ายินดีรับพนักงานต่างด้าว จะพาไปขึ้นทะเบียนให้ถูกกฎหมาย ตอนแรกไม่เชื่อ เพราะกลัวเค้าหลอก ที่หมู่บ้านผมมีคนโดนหลอกหลายคนแล้วเข้าไปทำงานได้ชักพังกิโดนลอยแพ แต่โรงงานนี้เขามีสาขาอยู่ที่พม่าด้วย ตอนมีเอเยนต์ไปรับก็เป็นคนพม่าทำให้รู้สึกอุ่นใจขึ้น อีกอย่างก็มากันหลายคน แต่ตอนนี้อยู่ที่โรงงานนี้ไม่กี่คนแล้วละ ออกไปทำงานที่อื่นกันหมดแล้ว ตอนเข้ามาผมก็ต้องทดสอบงาน แต่ผมเตรียมตัวมาดีก็เลยผ่าน”

คำบอกเล่าดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความ เป็นโลกไร้พรมแดนซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายแรงงานจาก ต่างที่ได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังสามารถทำให้แรงงาน ต่างชาติสามารถพัฒนาทักษะการทำงานของตนเองได้ ก่อนที่จะเริ่มทำงาน จะเห็นได้ว่าสังคมโลกในลักษณะ โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว ข้อมูล ข่าวสารที่เคลื่อนย้ายอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดการรับรู้ วัฒนธรรมไทยของกลุ่มแรงงานต่างชาติตั้งแต่ก่อนเริ่ม การย้ายถิ่น รวมไปถึงหลังจากที่เข้ามาทำงาน ซึ่งทำให้ แรงงานต่างชาติสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับบริบท สังคมไทยได้อย่างรวดเร็ว

2.2 ประสบการณ์จริงจากการใช้ชีวิตประจำวัน

การรับรู้วัฒนธรรมไทยที่สำคัญอีกประการ หนึ่งสามารถทำได้โดยผ่านประสบการณ์ที่พบใน ชีวิตประจำวัน การที่กลุ่มแรงงานต่างชาติโดยเฉพาะ อย่างยิ่งกลุ่มที่ไม่เคยเดินทางเข้ามาก่อนสามารถรับรู้ บริบทของสังคมไทยได้ง่ายที่สุดคือการออกไปสัมผัส กับสิ่งภายนอกสถานที่ทำงาน ปัญหาประการหนึ่งที่ พบในหมู่แรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในจังหวัด พะเยาเป็นระยะเวลาหนึ่ง แต่ยังไม่สามารถปรับตัวได้ คือ แรงงานเหล่านี้แทบไม่เคยออกไปนอกสถานที่ ทำงาน ทั้งนี้ สถานประกอบการหลายแห่งมักมีที่พัก ให้กับกลุ่มแรงงานต่างชาติภายในสถานที่ทำงาน ทำให้ กิจกรรมเกือบทุกอย่างกระทำภายในสถาน ประกอบการ ซึ่งภายในนั้นก็อยู่กันเป็นกลุ่มของชาติ ตนเอง อีกทั้งแรงงานเหล่านี้มีความหวาดกลัว เจ้าหน้าที่ของรัฐหากมีการกระทำผิดเพียงเล็กน้อย ก็ อาจส่งผลให้ถูกผลักดันกลับประเทศของตน ทำให้ แรงงานต่างชาติหลายคนขาดโอกาสในการพบเจอ ประสบการณ์ทางด้านวัฒนธรรมไทย อย่างกรณีของ นางหม่อง (นามสมมติ) แรงงานประจำโรงงาน อุตสาหกรรมแห่งหนึ่งในจังหวัดพะเยา

“หนูกลัวตำรวจจับ ถ้าโดนจับก็ไม่มีเงิน ส่งกลับบ้านให้พ่อแม่ แต่อยู่ในโรงงานก็สบายนะ เพื่อน เยอะ ไม่เหงา แต่ตอนนี้ก็พูดภาษาไทยยังไม่คล่อง หนู เคยไปตลาดข้างนอกมาแล้วเราพูดไม่รู้เรื่อง มันก็เลย ทำให้ไม่อยากออกไปข้างนอกอีกเลย”

คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงการขาดโอกาสใน การรับรู้บริบทต่างๆ สังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัว ยังผลให้ไม่ สามารถปรับตัวได้ดีเท่าที่ควร อย่างในกรณีของนาง หม่อง ผลจากการขาดโอกาสในการเรียนรู้ส่งผลให้ ทักษะภาษาอยู่ในระดับต่ำ การปรับตัวให้เข้ากับ สังคมไทยจึงทำได้ยากกว่ากลุ่มคนที่มีโอกาสออกไป ดำเนินชีวิตภายนอกประเทศที่ได้นอกเหนือจาก ภายในสถานประกอบการช่วยให้แรงงานต่างชาติเกิด ปฏิสัมพันธ์ในด้านต่างๆ กับคนในพื้นที่หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือเจ้าถิ่น ทำให้เกิดการรับรู้ทางด้านภาษา วิถีชีวิต ท้องถิ่น รวมไปถึงเกิดความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ซึ่ง จะช่วยให้แรงงานเหล่านี้สามารถปรับตัวได้ดียิ่งขึ้น และสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องหวาดระแวง

อภิปรายผลการวิจัย

การเข้ามาของกลุ่มแรงงานต่างชาติในจังหวัด พะเยานับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในพื้นที่ เนื่องจากมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี แรงงาน เหล่านี้เมื่อเข้ามาแล้วจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้กับ วัฒนธรรมใหม่ในสถานที่แตกต่างจากถิ่นเดิมของ ตนเอง ในที่นี้ก็คือ สังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมที่มีความ หลากหลายทางวัฒนธรรม การรับรู้ในวัฒนธรรมใหม่ จะช่วยให้กลุ่มแรงงานต่างชาติมีโอกาสในการทำงาน มากขึ้น ข้อค้นพบอย่างหนึ่งจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า เจื่อนไขทางเศรษฐกิจของครัวเรือนแรงงานนับว่าเป็น แรงจูงใจสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการรับรู้วัฒนธรรม ใหม่เพื่อความอยู่รอดของแรงงานต่างชาติ ซึ่ง สอดคล้องกับข้อเสนอของอติยา จตุทอง [10] ที่ ศึกษาการรับรู้วัฒนธรรมไทยของผู้เรียนภาษาไทยใน ฐานะภาษาต่างประเทศ ซึ่งพบว่า แรงจูงใจถือเป็น ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลเกิดพฤติกรรมในการเรียนรู้ สิ่งใหม่ อย่างไรก็ตามแรงจูงใจที่เกิดขึ้นอาจเกิดได้ มากกว่าหนึ่งประการขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละบุคคล

ทุกวันนี้สังคมโลกถูกจัดให้อยู่ในภาวะที่ เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกัน ของทุกพื้นที่ในโลกโดยผ่านการติดต่อสื่อสารและการ คมนาคมขนส่ง ทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารของแต่ละพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว ผลที่เกิดจาก

ความเป็นโลกาภิวัตน์จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่มแรงงานต่างชาติสามารถรับรู้วัฒนธรรมไทยได้หลากหลายแง่มุม ก่อนที่พวกเขาจะตัดสินใจย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน ทำให้สามารถเตรียมความพร้อมของตนเองได้ก่อนเริ่มทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของไกรแก้ว ไกรพล [3] ซึ่งให้ข้อเสนอเหตุผลในการเตรียมความพร้อมว่า การที่แรงงานมีการเตรียมตัวในระดับน้อยเพื่อเข้าไปอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างจากของตนเอง จะส่งผลให้แรงงานไม่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจคาดเดาได้ในสถานที่ใหม่ และก่อให้เกิดผลเสียต่อตัวแรงงานเองในที่สุด ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของตัวแรงงานเองโดยเฉพาะการศึกษาบริบทแวดล้อมของสังคมใหม่ที่ตนเองกำลังจะเข้าไปอาศัยจึงมีความจำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมสูง

ดังนั้นการรับรู้ในวัฒนธรรมใหม่จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อตัวแรงงานเองสามารถปรับตัวใช้ชีวิตเข้ากับสังคมใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของตนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจถึงเงื่อนไขการรับรู้วัฒนธรรมไทยของกลุ่มแรงงานต่างชาติซึ่งยังขาดการทำความเข้าใจถึงการทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ปัจจุบันของการรับรู้วัฒนธรรมไทย ดังนั้น การศึกษาเชิงปริมาณเพื่อค้นหาระดับของการรับรู้วัฒนธรรมไทยของแรงงานต่างชาติจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อขยายองค์ความรู้ในเรื่องการรับรู้วัฒนธรรมของกลุ่มแรงงานต่างชาติ นอกจากนี้การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการรับรู้วัฒนธรรมไทยในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันจะช่วยทำให้องค์ความรู้ในเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มแรงงานย้ายถิ่นมีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจากคุณณัฐพล มีแก้ว ผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเก็บข้อมูล ตลอดจนแนะนำเอกสารและแนวคิดที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. กิตติเชษฐ์ ฐนาพรชัยพงษ์. การศึกษาการรับรู้และความคิดเห็นของนายทหารสัญญาบัตรกองทัพเรือต่อการปฏิรูปกองทัพเรือ. ชลบุรี : วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา; 2548.
2. เกษมสันต์ จินฉนวนโส. แรงงานอพยพจากต่างประเทศ : ข้อเท็จจริงประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข. รายงานการวิจัยโครงการศึกษานโยบายด้านการจัดการแรงงานผู้ย้ายถิ่นผิดกฎหมายในประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร. (ปรับปรุง 2539) (ม.ป.ท.); 2538
3. ไกรแก้ว ไกรพล. ความคาดหวังและการเตรียมความพร้อมของแรงงานไทยที่จะเดินทางไปทำงานในสาธารณรัฐเกาหลีภายใต้ระบบ EPS. วิทยานิพนธ์สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหบัณฑิต มหาวิทยลัยธรรมศาสตร์; 2552.
4. วัฏจักรงาน. กรุงเทพมหานคร : 1-7 มิถุนายน 2540. น. 118-121; 2540.
5. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. โครงการตามไปดูคนนับคนสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553. [ระบบออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2556: www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/Research/WatchCensus 2010; 2554.

6. สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. ข้อมูลสถิติรายเดือน: มกราคม พ.ศ. 2554. [ระบบออนไลน์].สืบค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2556: <http://wp.doe.go.th/sites/default/files/statistic/7/sm01-54.pdf>; 2554.
7. สุภาวค์ จันทวานิช, กนกพรพรรณ อยู่ชา และทรายแก้ว ทิพากร. รายงานการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายประชากร และผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย; 2540. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย, สถาบันเอเชียศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
8. สุเทพ สุนทรภัสส์. วัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อม : รวบรวมความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและวิธีการศึกษานิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมในทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2551.
9. เสกสิทธิ์ คุณศรี. การประเมินความจำเป็นในการใช้แรงงานต่างด้าวในประเทศไทย ศึกษากรณีอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2539.
10. อติยา จตุทอง. การรับรู้วัฒนธรรมไทยของผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์ สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2549.
11. Sciortino, R., & Punpuing, S. International Migration in Thailand, 2009. Bangkok: International Organization for Migration; 2009.